

УДК 330(477+100)

ПРОБЛЕМА ЗОВНІШНЬОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI У КРАЇНАХ ЄС

*Зайцева А.С., к.е.н., доцент,
Стародубова А. М., студентка (ХНУ імені В.Н. Каразіна)*

У цій статті розглядається проблема зовнішньої заборгованості країн Європейського Союзу. Розглядаються сучасні форми здійснення зовнішніх запозичень, а також причини зовнішнього боргу країн загалом та причини, що стали початком боргової кризи саме для країн ЄС. У статті наводяться основні теоретичні варіанти подолання цієї проблеми, як у вигляді заходів для подолання проблеми зовнішнього боргу, загальноприйнятих шляхів подолання проблеми державної заборгованості, так і у вигляді основних напрямків політики для подолання цієї проблеми. Також в статті наведені дані та статистика про зовнішній борг ЄС за період 2013-2019рр, рейтинг серед країн ЄС, що мають найбільший зовнішній борг та його суми, структура зовнішнього державного боргу країн Євросоюзу за період 2017 - 2019рр. У даній статті також розглянуті основні наслідки накопичення зовнішнього боргу.

Ключові слова: зовнішній борг, країни ЄС, заборгованість, ВВП, економічні проблеми.

ПРОБЛЕМА ВНЕШНЕЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ В СТРАНАХ ЕС

*Зайцева А.С., к.э.н., доцент,
Стародубова А. М., студентка (ХНУ имени В.Н. Каразина)*

В этой статье рассматривается проблема внешней задолженности стран Европейского Союза. Рассматриваются современные формы осуществления внешних заимствований, а также причины внешнего долга стран в целом и причины, послужившие началом долгового кризиса именно для стран ЕС. В статье приводятся основные теоретические варианты преодоления этой проблемы, как в виде мер для решения проблемы внешнего долга, общепринятых путей решения проблемы государственной задолженности, так и в виде основных направлений политики для преодоления этой проблемы. Также в статье приведены данные и статистика о внешнем долге ЕС за период 2013-2019гг. , рейтинг среди стран ЕС, имеющих наибольший внешний долг и его суммы, структура внешнего государственного долга стран Евросоюза за период 2017 - 2019гг. В данной статье также рассмотрены основные последствия накопления внешнего долга.

Ключевые слова: внешний долг, страны ЕС, задолженность, ВВП, экономические проблемы.

THE PROBLEM OF EXTERNAL DEBT IN THE EU COUNTRIES

*Zaitseva A.S., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Starodubova A.M., student (V.N. Karazin Kharkiv National University)*

This article provides the review of the problem of external debt of the countries of the European Union. Modern forms of external borrowing are considered, as well as the reasons for the external debt of countries in general and the reasons that became the beginning of the debt crisis for the EU countries. The article provides the main theoretical options for overcoming this problem, both in the form of measures to overcome the problem of external debt, common ways to overcome the problem of public debt, and in the form of the main policy directions to overcome this problem. The data show a deterioration of the EU's position in the international arena, as well as the emergence of debt economic problems of the European Union, which adversely affects the overall situation in the world. The public debts of Greece, Spain, Ireland and Portugal need to be refinanced, measures need to be taken to improve the situation, but over the years the external debts of the countries do not tend to decrease, which has a negative impact on total external debt, a possible external debt crisis. Thus, public external debt is a component of the systems of the world, such as financial, economic, technological and others. It can be part of the economic policy of almost all states. The vast majority of them have deficit budgets and lack their own funds for domestic investments, socio-economic transformations, as well as the fulfillment of debt obligations on foreign borrowings. The article also provides data and statistics on the EU external debt for the period 2013-2019, the ranking among the EU countries with the largest external debt and its amounts, the structure of the external public debt of the EU for the period 2017 - 2019. This article also discusses the main consequences of accumulation of external debt.

Keywords: *external debt, EU countries, debt, GDP, economic problems.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Поглиблення кризових явищ та поглиблення критичності ситуації зовнішнього економічного боргу країн Європейського Союзу являється проблемою багатьох країн світу. Пошук шляхів подолання боргових криз в країнах ЄС, і не тільки, являється основним завданням політичних сил.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На міжнародній науковій арені питання зовнішнього боргу набули поширення у роботах багатьох науковців, практиків, політиків, зокрема таких як Слав'юк Н.[1], Волынская О.[2], Eggetsson G.[3], Krugman P.[3], Кесе А.Онсорге Ф., Нейгл П., Сугавара Н.[10]

Виділення невирішених частин загальної проблем. Відсутність поглиблених теоретико-методичних та

практичних основ виникнення та поглиблення зовнішньої заборгованості у країнах Європейського союзу є основними невирішеними частинами загальної проблеми проблеми зовнішнього боргу будь-якої країни.

Формування цілей статті (постановка завдання): Основна мета даної статті полягає у спробі узагальнити основні причини виникнення зовнішнього боргу та узагальнити їх.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішня заборгованість — сумарні грошові зобов'язання країни, що виражаються грошовою сумою, що підлягає поверненню зовнішнім кредиторам на певну дату, тобто загальна заборгованість країни по зовнішнім позиках і неоплаченим ним відсоткам. [1]

Формами здійснення зовнішніх державних запозичень є:

— випуск боргових цінних паперів і їх розміщення на міжнародних фінансових ринках;

— отримання урядом країни кредитів від інших держав через кредитні лінії під гарантії уряду;

— отримання урядом країни міжнародних кредитів у міжнародних фінансових організацій.

Варто зазначати, що між державним боргом і державним бюджетом існує нерозривний зв'язок. Однією з головних причин виникнення державних запозичень може бути дефіцит державного бюджету,

тобто перевищення видатків бюджету над його доходами [2].

Тенденція зростання обсягів позик країн світу за останнє десятиріччя зберігається. На сьогодні близько 20 країн ЄС порушують Маастрихтські критерії, відповідно до яких рівень державного дефіциту не може перевищувати 3% від ВВП.

Європейський Союз заявляє, що країни повинні притримуватися відношення боргу до ВВП не більше ніж 60% [3].

Таблиця 1.

Рейтинг найбільшого зовнішнього державного боргу країн ЄС, у відсотках до ВВП [4].

Країна	Зовнішній державний борг станом 01.01.2020р.
Греція	181,9
Італія	134,0
Португалія	123,0
Бельгія	105,1
Кіпр	105,0
Франція	99,7
Іспанія	98,7

Початком боргової кризи у Європі вважається 2009 рік, коли вперше стало зрозуміло, що Греція може оголосити дефолт через критичний розмір державного боргу, який на той момент складав близько 130% ВВП.

За період з 2009-2014 рр. загальний розмір державного боргу країн зони Євро виріс з 70% до 92% ВВП. При цьому, за даними Європейської комісії, в проблемних країнах зони Євро, обсяг держборгу в 2014р. в 2-3 рази перевищував встановлений Маастрихтською угодою ліміт в 60% ВВП [5].

Будь-яка країна, яка залучає зовнішні позики, повинна сплачувати процент за своїм боргом. За умов збільшення боргу, рівень процентних платежів, що вимагаються для обслуговування боргу, також зростає.

Зовнішні позики в цьому випадку повинні покривати не лише розрив між внутрішніми заощадженнями та інвестиціями, а також розрив між державними витратами і доходами разом із процентами за боргом.

Для зовнішнього боргу розраховують коефіцієнт обслуговування і розраховують його як відношення всіх платежів із зовнішньої заборгованості до валютних надходжень держави, виражене в процентах.

Сприятливим рівнем обслуговування вважається значення показника на рівні 25 %. Межею небезпеки при оцінці ситуації з погашенням боргу і сплатою процентів вважається відношення процентних платежів до експорту 15-20 %, межею підвищеної небезпеки — 25-30 % [6].

Досить великі різниці спостерігаються у цифрових показниках резервних покриттів державних боргів у багатьох країн Європи, наприклад G-7 це менше 10%, що є дуже низьким. Тоді як G-20 демонструє 260 %, (Китай) 344 %, а в окремих країнах (Великій Британії,

Іспанії) близький до 5 %, що є ще й показником відсутності джерел погашення свого зовнішнього боргу [7].

Якщо розглядати тенденцію зростання зовнішнього боргу країн Європейського Союзу, можемо спостерігати такі цифри:

Таблиця 2.

Суми зовнішнього боргу Європейського Союзу у різні роки [6].

Рік	Сума боргу (в млн євро)
2013	11750000,0
2014	12260000,0
2015	12650000,0
2016	12470000,0
2017	12579778,2
2018	12715249,1
2019	12870000,0

Як ми бачимо, країни Європи мають досить високий рівень зовнішнього боргу. Якщо зовнішній борг Європейського Союзу надалі зростатиме такими темпами, то можна зробити приблизні прогнози, що до кінця 2020 року борг становить 13 трлн. євро, а до 2024 року року сягне 14 трлн. євро.

Зовнішній державний борг, особливо за умови його зростання,

викликає негативні наслідки для національної економіки і соціальної сфери. Наявність зовнішнього боргу загрожує державі проблемами, оскільки для його погашення необхідно витратити значні кошти з бюджету. Іноді власних джерел для погашення боргу стає недостатньо, при цьому можливість його рефінансування на внутрішньому і зовнішньому ринках може бути відсутнім.

Таблиця 3.

Структура зовнішнього державного боргу країн Євросоюзу за період 2017 - 2019 рр., млрд євро (складено на основі даних з джерела [8])

Рік	Валютні кредити	Цінні папери	Торгові кредити	Інше
2017	5070,8	4766,4	316,4	521,5
2018	5441,4	4592,7	324,5	597,5
2018	5370,6	4892,1	336,5	655,2

Дані свідчать про погіршення становища країн ЄС на міжнародній арені, а також виникнення боргових економічних проблем Євросоюзу, що несприятливо відбивається на загальній ситуації в світі.

Державні борги Греції, Іспанії, Ірландії та Португалії потребують рефінансування, необхідно вживати заходів, що сприяють поліпшенню ситуації, однак протягом років зовнішні борги держав не мають тенденції

зниження, що має негативний вплив на загальну зовнішню світову заборгованість, можлива криза зовнішньої заборгованості.

Розглянемо основні наслідки накопичення зовнішнього державного боргу:

— формування «споживацького» стереотипу поведінки;

— надмірна залежність вітчизняних фінансів від фінансів міжнародних і до втрати своєї політичної незалежності;

— неспроможність сформувати засади довгострокової конкурентоспроможності національної економіки.

— зростання державного боргу і перетворення його обслуговування на постійну проблему запозичення;

— формування «примусової» спеціалізації експорту на сировинних товарах, що погіршує ситуацію економічної незалежності щодо виробництва експортної продукції;

— захоплення держави позиковими операціями сприяє відверненню значних бюджетних коштів від потреб господарського і соціального розвитку країни.

Аби мати рекомендації щодо покращення боргового стану країн Європейського Союзу потрібно мати на увазі, що велика більшість країн ЄС - потенційні дефолтери, вони з високим ступенем ймовірності можуть оголосити про дефолт або реструктуризацію.

Наприклад, Греція і Ірландія пройшли межу неповернення, їх основний шлях лежить через реструктуризацію боргу. Або, ще можна покладатися на підтримку з боку країн-донорів Євросоюзу, але це тимчасово, бо така підтримка не може бути довговічною.

Португалія, Іспанія, Італія — такі країни зони Євро, які продовжують відчувати бюджетні проблеми на тлі високого боргового навантаження.

Повторення такої ситуації, як у Греції, можливо в будь-який момент у

будь-який з країн цієї групи, але, на наш погляд, не виключено, що проблеми ще можна уникнути за допомогою таких заходів як:

— підвищення фіскального навантаження;

— скорочення витрат бюджету;

— продажу державних активів;

— підтримка темпів економічного зростання, які випереджають темпи зростання державного боргу.

Однак останній спосіб дуже довгостроковий, який вимагає не тільки підтримання низької вартості капіталу, але і високого рівня зайнятості, повного завантаження потужностей, підвищення продуктивності праці, розробки нових технологій, тощо.

Країни Європейського Союзу, які відчують критичні боргові проблеми, не можуть дозволити собі піти за цим сценарієм, бо це довгострокова перспектива. Проте, ці країни можуть використовувати не один інструмент подолання високого боргу, а їх сукупність.

Загалом, серед загальноприйнятих шляхів подолання проблеми державної заборгованості можна виділити наступні [9]:

— рефінансування держ боргу (погашення основної заборгованості та проценту за рахунок коштів, отриманих від розміщення нових позик);

— уніфікація (об'єднання декількох позик в одну);

— реструктуризація (на певних умовах відстрочується виплата частки боргу);

— консолідація (передання зобов'язань на нові позики задля продовження терміну позики);

— відстрочка (провадиться тоді, коли випуск нових позик є фінансово недоцільним, так як всі доходи від позик використовують на обслуговування раніше випущених позик);

— анулювання (означає відмову уряду від його погашення.

Анулювання боргів може бути зумовлене фінансовою неспроможністю держави, тобто банкрутством чи політичними мотивами);

- конверсія (зміна дохідності);
- обмін за регресивним співвідношенням (обмін на нові позики з метою скорочення величини боргу).

Існує чотири основних напрямки політики, які можуть допомогти країнам перенести поточну глобальну рецесію, незважаючи на високий рівень боргу:

1. Надійне управління боргом і прозорість. Оскільки країни відчувають гостру потребу у фінансуванні, надійне управління боргом і прозорість боргу вкрай важливі, щоб гарантувати, що сьогоднішній борг завтра зможе бути погашений, що вартість запозичень утримується під контролем, економічна прийнятність боргу в кінцевому підсумку буде відновлена, а бюджетні ризики будуть стримуватися.

2. Належне управління. Навіть при широкомасштабному бюджетному стимулюванні, покликаному подолати спостережуваний сьогодні спад активності, необхідним є раціональне використання запозичених коштів. У деяких попередніх кризових ситуаціях, як з'ясувалося постфактум, позикові кошти були спрямовані на цілі, які не сприяли збільшенню надходжень від експорту, зростання продуктивності або потенційного обсягу виробництва.

3. Ефективне регулювання та нагляд. У той час як тимчасова лібералізація нормативного регулювання виправдана в поточній ситуації, попереджувальне регулювання і нагляд у фінансовому секторі зможуть допомогти директивним органам виявляти виникаючі ризики і приймати відповідні заходи.

4. Надійна макроекономічна політика. Надійні основи грошово-кредитної, валютної та податково-бюджетної політики зможуть забезпечувати здатність країн до

відновлення в вкрай нестійких умовах світової економіки [10].

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку.

Отже, державний зовнішній борг є складовою систем держав світу, таких як, фінансова, економічна, технологічна та інших. Він може бути частиною економічної політики практично всіх держав. Переважна їх кількість має дефіцитні бюджети і відчуває нестачу власних коштів для здійснення внутрішніх вкладень, проведення соціально-економічних перетворень, а також виконання боргових зобов'язань за зовнішніми запозиченнями.

Проаналізувавши події, що відбувалися у ЄС останні 15 років, можна зробити висновки, що Європейська боргова криза є результатом:

- простих умов кредитування у період 2005-2008 рр., які обумовили високий рівень накопичення боргів та кредитування;

- прийняття до ЄС країн, що мали занадто високі розміри державного боргу;

- глобалізація фінансової системи;

- фіскальна політика держав ЄС, що була направлена на збільшення державних надходжень та витрат;

- повільний економічний зріст, починаючи з 2008 року;

- заходи, що проводилися країнами для покращення проблем банківського та приватного секторів.

Також можна зробити висновки, що розмір зовнішнього боргу ЄС у останні роки збільшується та становище країн ЄС на міжнародній арені погіршується. Основними інструментами у подоланні цієї проблеми можуть виступити: надійне, належне управління боргом та прозорість, ефективне регулювання та нагляд, надійна макроекономічна політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Слав'юк Н. Зовнішні державні запозичення та економічний розвиток країни: монографія. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ. 2019. 172 с.
2. Волынская О. Понятие долговой политики и критерии оценки ее эффективности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.misbfm.ru/article/ponyatie-dolgovoy-politiki-i-kriterii-ocenki-ee-effektivnosti>
3. Внешняя задолженность стран [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://svspb.net/danmark/vneshnij-dolg-stran.php>
4. National debt in EU countries in the first quarter 2019 in relation to gross domestic product [Electronic resource] – URL: <https://www.statista.com/statistics/269684/national-debt-in-eu-countries-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>
5. Європейський союз: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://europa.eu/european-union/index_en
6. Мировая задолженность: причины и последствия. Механизм урегулирования внешней задолженности [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/>
7. Країни ЄС з найбільшим державним боргом [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://amp.finance.bigmir.net/news/97721-Kakie-strany-ES-zadolzhali-bol-she-vseh--Infografika>
8. European Central bank: official website. URL: <https://sdw.ecb.europa.eu/>
9. Eggetsson G., Krugman P. Debt, Deleveraging, and the Liquidity Trap: A Fisher-Minsky-Koo Approach. The Quarterly Journal of Economics. 2012. Vol. 127 (3). P. 1469–1513
10. Кесе А., Онсорге Ф., Нейгл П., Сугавара Н. Под натиском долговой волны. Финансы и развитие. Июнь 2020 [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2020/06/pdf/COVID19-and-debt-in-developing-economies-kose.pdf>

REFERENCES

1. Slav'yuk N. (2019) Zovnishni derzhavni zapozy`chennya ta ekonomichny`j rozvy`tok krayiny. Nacional`ny`j universy`tet «Ky`yevy`-Mogy`lyans`ka akademiya». 172 p.
2. Volunskaya O. Ponyaty`e dolgovo`j polytyky y kryteryu ocenky effektivnosti [The concept of debt policy and criteria for assessing its effectiveness] Available at <http://www.misbfm.ru/article/ponyatie-dolgovoy-politiki-i-kriterii-ocenki-ee-effektivnosti>
3. Vneshnyaya zadolzhennost` stran [External debt of countries] Rezhy`m dostupa: <http://www.misbfm.ru/article/ponyatie-dolgovoy-politiki-i-kriterii-ocenki-ee-effektivnosti>
4. National debt in EU countries in the first quarter 2019 in relation to gross domestic product [Electronic resource] – URL: <https://www.statista.com/statistics/269684/national-debt-in-eu-countries-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>
5. Yevropejs`ky`j soyuz: oficijny`j sayt [European Union: official website] Elektronny`j resurs – Rezhy`m dostupa: https://europa.eu/european-union/index_en
6. Myrovaya zadolzhennost` : prychny u posledstvy`ya. Mexany`zm ureguly`rovany`ya vneshnej zadolzhennosty` [World debt: causes and consequences. External debt settlement mechanism]. Elektronny`j resurs – Rezhy`m dostupa: <http://www.grandars.ru/>
7. Krayiny` YeS z najbil`shy`m derzhavny`m borgom [The country with the greatest sovereign Borg] – Rezhy`m dostupa: <http://amp.finance.bigmir.net/news/97721-Kakie-strany-ES-zadolzhali-bol-she-vseh--Infografika>
8. European Central bank: official website. URL: <https://sdw.ecb.europa.eu/>

9. Eggetsson G., Krugman P. Debt, Deleveraging, and the Liquidity Trap: A Fisher-MinskyKoo Approach. The Quarterly Journal of Economics. 2012. Vol. 127 (3). P. 1469–1513

10. Kесе А., Оnsorge F., Nejl P., Sugavara N. (2020) Pod naty`skom dolgovoj

volny. Fynansu y` razvyt`e. 2020. Elektronnyj resurs – Rezhy`m dostupu: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2020/06/pdf/COVID19-and-debt-in-developing-economies-kose.pdf>

УДК 338.339:33.05

РЕИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ СТРАН-ЧЛЕНОВ ЕВРОСОЮЗА: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

Маковоз Е.В., к.э.н., доцент (УкрГУЖТ)

Казаков А. Ю., магистр, (ХНУ имени В. Н. Каразина)

Проанализирован наиболее удачный опыт среди стран ЕС создания и развития промышленных парков в системе функционирования реиндустриализации промышленного комплекса экономики, исследован ряд мер государственной политики по стимулированию научно-технологического и инновационно-промышленной деятельности. Учитывая этот опыт, в данной статье предложены соответствующие конструктивные рекомендации о мерах реиндустриализации современных промышленных зон в Украине. Сделан вывод о том, что развитие промышленных отраслей является ключевым фактором в преодолении структурных деформаций в экономике Украины и необходимой предпосылкой для перехода к устойчивому экономическому росту.

Ключевые слова: *промышленные парки, реиндустриализация, инновационная инфраструктура, технологическая политика.*

РЕИНДУСТРИАЛІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОСОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Маковоз О.В., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)

Казаков А. Ю. магiстр, (ХНУ імені В. Н. Каразіна)

Проаналізований найбільш вдалий досвід серед країн ЄС створення і розвитку промислових парків в системі функціонування реіндустріалізації промислового комплексу економіки, досліджено ряд заходів державної політики щодо стимулювання науково-технологічного та інноваційно-промислової діяльності. З огляду на цей досвід, запропоновані відповідні конструктивні рекомендації про заходи реіндустріалізації сучасних промислових зон в Україні. Зроблений висновок про те, що розвиток промислових галузей являється ключовим фактором в подоланні структурних деформацій в економіці України та необхідною стежею для переходу до стійкого економічного росту.